

PLANTES MEDICINALS

Herbes remeieres a la tradició caputxina

14 de febrer de 2016

Itinerari: Sant Marçal, Matagalls, Sant Segimon i Viladrau

SEAS

Secció Excursionista de l'Ateneu Santjustenc (SEAS)

www.santjust.org/seas

Frare regant l'hort.

En el *Siràcida*, llibre de la Bíblia escrit dos segles abans de Crist, un savi mestre d'Israel dedicat a la instrucció, enamorat de la llei i de la saviesa i cridat a transmetre el patrimoni religiós del seu poble a les noves generacions ens diu:

“El Senyor ha fet néixer de la terra les plantes medicinals i l'home de seny no les menysprea. No hem de reconèixer en aquesta força medicinal recordant que, per un tronc, l'aigua del desert es tornà dolça? És el Senyor qui ha donat aquesta ciència als homes, perquè el glorifiquin per les seves meravelles: amb les plantes el metge guareix el seu dolor i amb elles el farmacèutic prepara els remeis. I així les obres de Déu no coneixen el final i arreu de la terra, d'ell ve la salut”. (Sir 38, 4-8).

És un text en el que l'autor reconeix la cura dels malalts com un art i una ciència integrada en el conjunt de la saviesa, aprofundiment en el coneixement exacte de la realitat, per la qual el Senyor ha posat en mans dels homes la capacitat i el poder d'interpretar la natura, en aquest cas en profit dels malalts, els pobres en salut i per tant, dels més desvalguts entre els homes.

La regla de Sant Benet

Sant Benet, el pare dels monjos a Occident, quan en la seva regla parla de com acollir als forasters diu: han

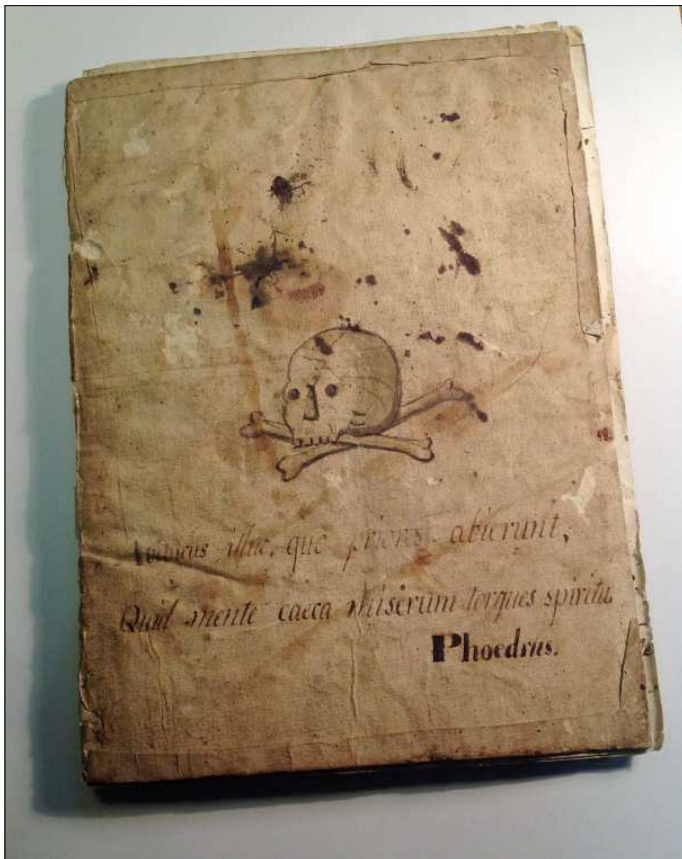
de ser acollits com el Crist, ja que un dia digué: “era foraster i em vàreu acollir”. I que es tributi a tothom l'honor convenient, “sobretot als germans en la fe” i als pelegrins. Refermà el mateix manament en parlar dels germans malalts ja que Crist també digué “vaig estar malalt i em visitàreu” (cap. LIII XXXVI).

Amb aquest manament no ha d'estranyar que una de les manifestacions més senyalades de la funció social i caritativa dels monestirs benedictins fos la creació de les farmàcies monàstiques, no sols per al servei farmacèutic del monestir sinó també per a l'entorn en què es trobaven. Dos factors feren créixer aquest servei. El fet que al voltant del monestir es formava un poble i el fet que els monestirs estaven a prop dels camins que seguien els pelegrins. Les exigències de la caritat cristiana i de la pobresa monàstica afavorien que una bona part de les rendes del monestir revertissin en els pobres i en el pelegrins en l'acolliment i fins i tot en l'hospitalització i el tractament dels malalts. Aquestes exigències milloraren sovint el servei farmacèutic i les condicions de l'apotecaria, que moltes vegades es completava amb un jardí botànic a l'horta amb la consegüent cura i millora de les plantes remeieres que s'hi cultivaven. No tots els monestirs tingueren apotecaria, sols la trobem en els més importants, ja que el seu muntatge era costós, calien pots i caixes d'apotecari, flascons per tintures i extractes, laboratori amb capacitat per a la preparació de medicines, biblioteca i monjos preparats..., però encara era més difícil plantejar i assumir el seu manteniment i la seva rendibilitat.

Les medicines preparades pels monjos gaudien, a més del seu valor terapèutic, d'un suposat valor afegit que hi aportava el seu origen ja que eren preparades en un entorn acompanyat de la pregària, amb una especial consideració i fins i tot protecció del Creador de totes les coses.

Els frares franciscans caputxins

Els seguidors de Sant Francesc d'Assís no foren pas aliens conceptualment a aquesta ajuda a malalts i pelegrins en els seus convents. Pensem només en l'aten-

Manuscrit antic amb plantes remeieres.

ció i la cura amb què fra Francesc va tractar als leprosos fins a identificar-los amb el mateix Crist. Per això es garantia l'ajuda al germà necessitat que trucava a la porta i els mateixos serveis sanitaris que calia tenir en les fraternitats varen fer que el servei sanitari i farmacèutic també es donés en els seus convents a la seva manera, sempre peculiar, d'acolliment i generositat. Amb tot, la radicalitat amb què vivien els frares menors la germana pobresa dificultava, en principi, fer els grans muntatges que suposaven les apotecaries monàstiques.

L'arribada dels frares menors caputxins a casa nostra al segle XVI es féu seguint unes normes de pobresa i austeritat, però que no impedièren el servei als pobres i als malalts; cal recordar, per exemple, l'ofertament prop dels convents de la sopa dels pobres o del comportament dels frares menors en les epidèmies de la pesta dels anys 1588 i 1651 i era normal l'assistència espiritual als hospitals de pobres. També a l'entorn dels edificis dels convents o annexes a ells sempre hi havia hortes on era habitual el conreu de plantes remeieres i s'hi seguia el consell del seu ús i recol·lecció.

A partir del segle XVIII el servei d'assistència dels caputxins es generalitzà en diferents hospitals públics

de Catalunya com el de la Santa Creu de Barcelona. Com a servei sanitari rellevant cal esmentar que el convent de la Rambla de Barcelona, inaugurat l'any 1723, que donà el nom a aquest espai ciutadà, que encara avui perdura, la Rambla dels Caputxins, hi hagué un compartiment nominat farmàcia, a dir dels historiadors.

La seva existència no fou fàcil. El gremi d'apotecaris va lluitar per fer tancar la botiga, que segons sembla tenia bons padrins i els frares sempre superaven les instàncies fetes a les autoritats civils i eclesiàstiques. El gremi acudí llavors a les congregacions apostòliques de Roma que ordenaren tancar la botiga. Però l'any 1770 els caputxins varen apel·lar i aconseguiren mantenir el servei. Uns anys més tard, el 1774 contractaren un professional i la botiga d'herbes remeieres obrí porta a la Rambla.

Aquest fet puntual il·lustra la vocació que sempre han tingut els frares de cobrir el servei als malalts amb el cultiu i la recol·lecció d'herbes remeieres i de recopilar formularis que han estat la base de l'obra que ens presenta fra Valentí Serra, arxiver de la província dels caputxins a Catalunya.

Quines plantes remeieres podem trobar a l'itinerari d'avui?

L'itinerari de l'excursió transcorre principalment dintre de l'estrat vegetal corresponent a boscos centreeuropeus i matollars-prats culminals.

Podem trobar les següents plantes medicinals (en negreta les que podrem identificar en aquesta època de l'any i marcades amb una T les tòxiques: arç blanc, valeriana, vara d'or, **marxívol (T)**, **boix (T)** (als boscos), **ginebre**, **bruguerola**, **dent de lleó** (als prats i matollars culminals), **orella d'os** (roquissars). A les zones més humides: **salze**, **til·ler**, consolda, **cua de cavall**.

Els textos han estat extrets del pròleg a càrrec de Miquel Ylla-Català del llibre:

SERRA de Manresa, Fra Valentí; *Els caputxins i les herbes remeieres*; editat per la Província de Fra menors Caputxins de Catalunya (2013 -quarta edició-).

Manu Llabrés

SEAS, febrer de 2016

L'excursió

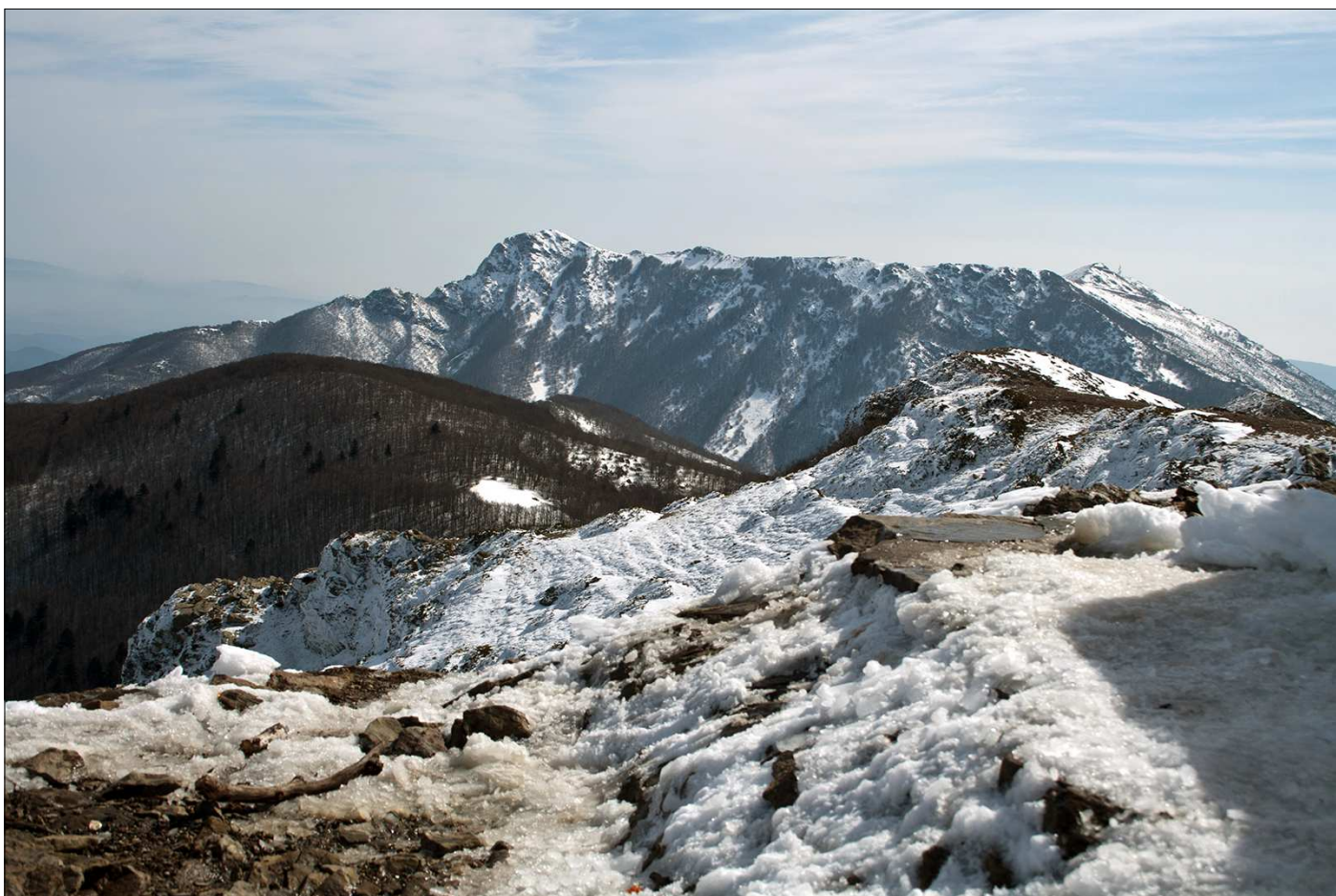
*Cim del Matagalls accedint des de coll Pregon.
Foto de Jordi Gironès.*

L'excursió llarga anirà de Sant Marçal (1.109 m) a coll Pregon fins assolir el cim del Matagalls (1.698 m). Continuarem cap a Sant Segimon, l'Erola i acabarem a Viladrau (822 m). Es tracta d'un itinerari de 14,7 km amb unes 5.15 h i un desnivell de pujada de 589 metres i un de baixada de 876 m.

*Sant Segimon des de Sant Miquel dels Barretons.
Dibuix fet l'any 1998 per Ferran de la Fuente.*

L'excursió mitjana sortirà de Viladrau (822 m) i a través de les masies de l'Arimany i el Pujol de la Muntanya assolirà el coll de Bordoriol (1.090 m) havent fet un desnivell de 268 m, amb uns 10 km i entre 3.30 i 4 hores.

Panoràmica de les Agudes i turó de l'Home des del cim del Matagalls. Foto de Jordi Gironès.